

O'SMIR BOLALARDA ADDEKTIV XULQNING SHAKLLANISH SABABLARI VA YECHIMLARINI IJTIMOY-PSIXOLOGIK O'RGANISH

Sharipova Shukronaxon Baxtiyorjon qizi

Farg'ona davlat universiteti pedagogika-psixologiya fakulteti

psixologiya yo'nalishi 3-bosqich talabasi.

e.mail: shukronasharipova115@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'smir bolalarga xos ayrim o'zgarishlar, ular xulqida tobelikning shakllanishi, buning turlari, kelib chiqish sabablari, oqibatlari va ota-ona, o'qituvchilar uchun amaliy tavsiyalar yoritilgan.*

Kalit so'zlar va iboralar: *tobelik, addektiv xulq, o'smir, giyohvandlik, xatti-harakatlar.*

Addictus – lotin tilidan tarjima qilinganda "qarzlar tufayli qullikka hukm qilingan" kabi ma'noni beradi. O'tmishda ingliz zodagonlari dehqonlarga yil boshida kata qarz berib, yil bo'yi ularga to qarzini uzmaguncha hukmronlik qilib, tayziq o'rtazishgan. Shuning uchun psixologiyada o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlar kimdir bilan chambarchas bog'liq bo'lgan giyohvandlik deb ataladi. Keng ma'noda "Kimgadir yoki lazzat olish yoxud moslashish maqsadida nimagadir suyanishga intilish" tushuniladi. Tobelik birinchi navbatda ziddiyatli xatti-harakatlar, surunkali depressiya, real ijtimoiy munosabatlardan virtual olamni afzal korish, jamiyatdagi moslashish qiyinchiliklari, ijtimoiy noqulaylik, internetdan foydalanish qobiliyatining susayishiga olib kelishi mumkin. [1.16]

Aytishimiz mumkinki, bunday xatti - harakatlar ma'lum bir faoliyat holatiga qullik qaramligidir. Addektiv xulq – insonning ruhiy holatini o'zgartiruvchi narsalarni noto'g'ri qo'llash orqali yuzaga keladigan xulq atvor buzilishi. Barcha insonlar ovqat, suv, havo kabi hayotiy muhim ne'matlarga me'yoriy tobelikni his qiladilar. Ko'pchilik odamlar ota-onalari, do'stlari, turmush o'rtoqlariga bog'lanib qoladilar. Biz yuqorida aytgan tobelik esa bu psixik holatni o'zgartirish maqsadida qandaydir modda yoki o'ziga xos mahsulotni iste'mol qilishga psixologik yoki jismoniy tobelik bilan bog'liq axloq, lazzat olish yoki moslashish maqsadida kimgadir yoki nimagadir suyanishga kuchli intilishdir.

Giyohvandlikning bir nechta kichik turlari mavjud. Ular ob'ekti bo'yicha farqlanadi. Muayyan sharoitlarda har qanday ob'ektlar giyohvandlik ob'ektlariga aylanadi. Odamlar orasida eng keng tarqalgani quyidagi ob'ektlardir:

- giyohvand moddalar;
- jinsiy aloqa;
- spirtli ichimliklar;
- ovqat;
- kompyuter o'yinlari
- din.

Psixologlar tobe xatti-harakatlarning tomlarini quyidagilarga ajratadilar:

- chekish, giyohvand moddalarni iste'mol qilish, spirtli ichimliklar ichishni o'z ichiga olgan kimyoviy qaramlik;

- ovqatlanish xatti-harakati. Bu parhezlar, ortiqcha ovqatlanish va hokazolarga bo'lgan qiziqishni o'z ichiga oladi;

- o'yinga qaramlik - qimor o'yinlari, o'yin o'ynash, kompyuter, gadjetlarga o'yinlari;

- jinsiy qaramlik. Unga zoofiliya, nekrofiliya, fetishizm va boshqalar kiradi.

- diniy qaramlik.

Xatti-harakatlar turli xil zo'ravonliklarga ega bo'lishi mumkin. Giyohvandlikdan aziyat chekadigan ba'zi odamlar deyarli odatdagidek harakat qilishlari mumkin, ammo giyohvandlik ko'plab ruhiy patologiyalarni ham keltirib chiqaradi.

O'smirlarda bunday xatti-harakatlarning sabablari nimada?

Psixologlar quyidagi sabablarni aniqlaydilar:

- ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar;

- genetik moyillik;

- asab tizimining himoya funksiyasining buzilishi;

- psixofiziologik anomaliyalar;

- o'zini o'zi past baholash;

- o'z-o'zini hurmat qilishning yetishmasligi;

- hissiy yetuklik;

- tajovuzkorlik;

- shaxslararo muloqotga layoqatsizlik;

- atrof-muhitga bo'ysunish;

- boshqalarning qo'llab-quvvatlashini idrok qilmaslik

Giyohvandlik juda tez rivojlanadi. Dastlab, odam ob'ektga jalb qilinadi, shundan so'ng ob'ekt jozibadorligi kuchaytiriladi va tez orada odam o'z xatti-harakatlari ustidan nazoratni yo'qotadi.

O'smirlarning rivojlanishi uchun tengdoshlar va kattalar bilan muloqot qilish, qiziqish va sevimli mashg'ulotlarning mavjudligi, muntazam ravishda sport bilan shug'ullanish juda muhimdir. O'smirlar kim bilan va qanday shaklda muloqot qilinishini diqqat bilan kuzatib borish kerak. Ko'pincha, o'smirlar ko'rsatmalarni qabul qilmaydi, lekin muayyan vaziyatlarda ota-onalarning hayotiy tajribasi haqidagi hikoyalarni tinglashadi.

Hozirda bolalar va o'smirlarning internetga qaramligi (qimor o'yinlari) ham ortib bormoqda. Bu holat kattalarda ham o'z aksini topgan.

Jamiyatimizni kompyuterlashtirish so'nggi paytlarda ko'chkiga o'xshash xususiyatga ega bo'ldi. Ta'lim muassasasi yoki tashkilotini kompyuter va kompyuter tarmoqlarisiz topish deyarli mushkul. Shu bilan birga, o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlarning "o'yinga qaramlik" tipi rivojlana boshladi.

O'smirlarda o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlar: nima qilish kerak?

O'smirlarda o'ziga qaram bo'lgan xatti harakatlar tobe xulq xatti-harakatlaridir. Ulardagi giyohvandlik turli xil narsalarga – psixoaktiv moddalarga, o'yin mashinalariga,

ijtimoiy tarmoqlarga, tamaki, spirtli ichimliklarga va boshqalarga bog'liq bo'lishi mumkin. O'smirning o'ziga xos xususiyati shundaki, uning etakchi faoliyati muloqotdir. Muloqot orqali o'zi mavjud bo'lgan guruhlarda turli qonun qoidalar ishlab chiqib, targ'ib etishda u psixikasini sun'iy ravishda "oziqlantiradi".

O'smirlarga qaramlikning ikki turi mavjud:

1. Kimyoviy. Ushbu shakl psixikaga ta'sir qiluvchi har qanday kimyoviy moddalardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Bunday moddalar orasida –alkogol, giyohvand moddalar, tamaki, hidlash va chekish aralashmalari, ba'zi turdagi dorilar va zaharlar mavjud.

Kimyoviy bo'lmagan. Bu o'smir ruhiyatining yo'q qilinishiga olib keladigan xatti-harakatlardagi turli xil og'ishlar hisoblanadi. Giyohvandlikning kimyoviy bo'lmagan shakli juda ko'p sonli og'ish turlarini o'z ichiga oladi, ulardan eng mashhurlari – qimor o'yinlari, ijtimoiy tarmoqlarga qaramlik, jinsiy xatti-harakatlarning buzilishi, ishchanlik, oziq-ovqat buzilishi, ekstremal faoliyat.

Qo'zg'atuvchi omillar. Biror kishining, shu jumladan o'smirning har qanday harakati har doim biron bir sababga bog'liq. Aksariyat hollarda oilada zo'ravonlikka uchragan, juda himoyasiz, hamma narsani ko'ngliga qabul qiladigan, haddan tashqari zo'ravonlik yoki shafqatsizlikda tarbiyalangan bolalar giyohvandlik xatti-harakatlarini shakllantirish xavfi ostida bo'ladi. O'zining xatti-harakati bilan o'smir ongsiz ravishda e'tiborni tortadi va yordam so'raydi. Giyohvandlikning shakllanishiga olib keladigan omillarning 3 guruhini ajratish mumkin.

1. Ijtimoiy-iqtisodiy. Bular jahon iqtisodiy bozorida o'ziga qaramlik xatti-harakatlarini rivojlantirish uchun turli xil stimullarni haddan tashqari ko'p taklif qilish bilan bog'liq omillar. Gadjetlar, spirtli ichimliklar, giyohvand moddalar faol ravishda tarqalmoqda va bu o'smirda hamma narsani sinab ko'rish xohishini paydo qiladi. Shuningdek, ayrim davlatlarda spirtli ichimliklar, chekish, erta homiladorlik va yengil giyohvand moddalarga nisbatan ochiqlikni targ'ib qiluvchi ko'plab ijtimoiy guruhlar mavjud. Bunday muhitda tarbiyalangan o'smir o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatni normal deb biladi.

2. Konstitutsiyaviy-biologik. O'ziga tobe xatti-harakatlarning shakllanishining ushbu sabablari guruhiga o'smirning aqliy rivojlanish xususiyatlari ham kiradi. Xavf zonasida turli xil miya lezyonlari bo'lgan bolalar – jarohatlar, qon ketish, miya chayqalishi, intrakranial bosimning oshishi, hissiy-ixtiyoriy sohaning past rivojlanish darajasi, aqliy zaif rivojlangan bolalar shular jumlasidandir. Xuddi shu omillar guruhiga gipertimik, epileptoid, histeroid, giper-qo'zg'aluvchan va beqaror tipdagi xarakterning aniq aksentuatsiyalari bo'lgan o'smirlarni kiritish mumkin. Ko'pincha bu yoshda aksentuatsiyaning beqaror turi uchraydi, ular salbiy kayfiyatdan ijobiy his-tuyg'ularga o'tishda qiynaladilar va buning uchun psixoaktiv moddalardan (sirt faol moddalar) foydalanishni boshlaydilar. Qator mualliflarning fikriga ko'ra boglanib qolishning shakllanishida yetakchi rol go'daklik jaroxatiga (hayotining birinchi ikki yilidagi qattiq qiynaydigan kechinmalar shaklida) taalluqli deb qaraladi. Jarohat jismoniy ogriq, onani yo'qotish yoki uning ehtiyojlarni

qondirishga layoqatsizligi, ona va bola temperamentining birbiriga mos bola olmasligi bilan bogliq bo'lishi mumkin, deb takidlaydilar. [2.47]

3. Guruhiy. O'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlarning ijtimoiy sabablari o'smir mavjud bo'lgan guruhlarning noqulayliklarini o'z ichiga oladi. Birinchidan, bu oila, undan tashqari-maktab, do'stlar guruhi va boshqa qiziqish guruhlari. Umuman olganda, jamiyat haqiqiy misollar, ommaviy axborot vositalari, internet va boshqa manbaalar orqali o'smirlik xatti-harakatlarini shakllantirishga ta'sir qiladi.

O'smirlarda tobe xatti-harakatlarning shakllanishining bosqichlari:

Ilk bosqich. Bunda bola birinchi marta spirtli ichimliklar, sirtqi faol moddalar, o'yin mashinalari, kompyuter o'yinlari yoki boshqa turdagi giyohvandlikni sinab ko'radi. Bu o'smirda yangi burilish: avvalgi taqiqlar va chegaralarni buzishga imkon beradi. O'smir hech qanday kuch sarflamasdan zavqlanishni va ma'lum bir odamlar guruhiga mansubligini his qilishni yaxshi ko'radi.

Ruhiy qaramlik. Ushbu bosqichda, kimyoviy bo'lmagan giyohvandlik bilan, bola ma'lum harakatlarni amalga oshirib, tanasini tobora ko'proq dopamin – zavq gormoni ishlab chiqarishga majbur qiladi. Giyohvandlikning kimyoviy turlarida faol modda tabiiy neyrotransmitterlarni almashtirib, miya hujayralarini asta-sekin yo'q qiladi.

Jismoniy qaramlik. Giyohvandlik harakatlarini cheklash bilan o'spirin haqiqiy jismoniy sinishni boshdan kechira boshlaydi.

Oqibatlari. O'smirlarning o'ziga qaram bo'lgan xatti – harakatlari, qanday turda ekanligidan qat'iy nazar, markaziy asab tizimining hujayralarini, ayniqsa miyani yo'q qilishga olib kelishini tushunish muhimdir. Psixika rivojlanishga to'sqinlik qiladi, jiddiy intellektual buzilishlar paydo bo'ladi, hatto eng oddiy muammolarni hal qilish qobiliyati yo'qoladi. O'ziga qaram bo'lgan o'smirlar har qanday javobgarlikni o'z zimmalariga olishdan bosh tortadilar, o'zlariga va boshqalarga doimo yolg'on gapirishadi. Kimyoviy qaramlik bilan umuman sog'liq buziladi, eng yomoni – bu individual organlar va tizimlarning to'liq nobud bo'lishi, bu odamga odatdagi turmush tarzini olib borishga imkon bermaydi. Giyohvandlikning so'nggi bosqichida odam endi zavq mavzusidan qoniqishni boshdan kechirmaydi, balki uni faqat buzilmaslik uchun harakat qiladi.

Davolash usullari. Giyohvandlik shakllangan o'smirlarga yordam berishning asosiy usuli psixoterapevtik amaliyotdir. Kimyoviy qaramlikning og'ir holatlarida tanadan xavfli toksinlarni olib tashlash, parchalanishni boshdan kechirishga yordam berish va tanani tiklash uchun kasalxonaga yotqizish mumkin. Shundan so'ng psixoterapiya qo'llaniladi.

Sinfda psixolog o'smirlarga salbiy xatti-harakatlarining asl sababini ko'rsatishga yordam beradi. O'tmish va kelajakning turli xil hayotiy jihatlarini o'rganish orqali psixikaning kuchayishi, mutaxassis bolani hayotga faol moslashish tarzda yashashga o'rgatadi. Bu erda kognitiv xulq-atvor terapiyasi, Geshtalt terapiyasi, guruh ishi usullari qo'llaniladi. Bola boshqa odamlarning qo'llab – quvvatlashini his qilishi va bu hayotda yolg'iz emasligini tushunishi muhim sanaladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Tolaganova G.K. «Yosh davrlari va pedagogik psixologiya kursi bo'yicha tarbiyasi «qiyin» o'smirlar psixologiyasiga metodik kursi.
2. G'oziyev E. G'. «Tarbiyasi «Qiyin» o'smirlar psixologiyasi». Lektorga yordam. Toshkent-1984.
3. Анастасия Киреенкова. «Клиника, дружественная к молодежи».
4. Каримджанова, Ю (2022). РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ У ПОДРОСТКОВ. В конференц-зоне (стр. 27-30).
5. Shermatova, N.M. (2023). TA'LIM TIZIMIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Zamonaviy fan va ta'lim yangiliklari xalqaro ilmiy jurnal, 1(5), 17-21.
6. Mirzayevna, S.X. (2023). Ommaviy axborot vositalarining inson psixikasiga ta'sirl. Scientific Impulse, 1(11), 577-580.
8. Parpiyeva, O. R., & Dzhaldinova, O. O. (2022). The role of Valeology in raising a healthy generation. Texas Journal of Multidisciplinary Studies, 13, 1-3.
9. Парпиева, О. (2014). " Инсон саломатлиги ва зарarli одатлар" Фарғона-2014й.
10. Parpiyeva, O.R., & Ostanaqulov, A.D. (2019). Health theory. Форум молодых ученых, (6 (34)), 26-28.
11. Parpiyeva, O. R., & Ostanaqulov, A. D. (2019). Thoughts that do not go away from the brain. Мировая наука, (6 (27)), 9-11.
12. Parpiyeva, O.R., & Marifjonovna, B. N. (2019). The effect of harmful habits on human health. Мировая наука, (5 (26)), 76-78.
13. Parpiyeva, O. R. (2022). Basics of a healthy lifestyle in the educational process. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 9, 89-94.
14. Parpieva, O. R., Muydinova, E., Safarova, G., & Boltaboeva, N. (2020). Social and psychological aspects of a healthy life style. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 10(11), 1364-1368.
15. Parpieva, O. R. (2023). HEALTH IS THE HIGHEST VALUE. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(11), 760-763.
16. Парпиева, О.Р., Болтабоева, Н. М., & ЭТАПЫ, Р. П. З. (2019). Международный научно-практический журнал " Теория и практика современной науки.
17. Eleonora Topvoldievna Mirzajonova, Odinaxon Rahmanovna Parpiyeva //Modern Special Preschool Education: Problems and Solutions// Journal of Pedagogical Inventions and Practices. Vol. 9. 06-2022. 100-106 pages.
18. Qayumovna, R. M. (2021). Examining and monitoring of the impact of hypo dynamic factors on the state of physical fitness in students. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 3, 40-43.
19. Mirzaakhmad, M. F. (2023). Development of Pedagogical Culture and Competence of Future Physical Culture Specialists in Higher Educational Institutions .

American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769), 1(6), 62–68.

20. Tursinovich, K. A., Mirzaakhmadovna, M. F., & Alijonovich, E. T. (2022). 'Topical issues of pre-university preparation of students in the field of physical culture and sports. Texas Journal of Multidisciplinary Studies, 7, 253-255.

21. Мамадова, Ф. (2023). BO 'LAJAK JISMONIY MADANIYAT MUTAXASSISLARINING PEDAGOGIK MADANIYATI VA KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK MODEL. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(7), 266-272.

22. Xasanov, A. T., Bobojonov, N., & Mamadova, F. M. (2020). Methodological approaches to the development of a professionogram for a physical education teacher. International Journal of Research in Economics and Social Sciences (IJRESS) December-2020.

23. Nabievich, M. R. (2023). Pedagogical Educational Functions of Future Physical Culture Specialists. American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769), 1(8), 397-401.

24. Mamadova Feruzaxon Mirzaaxmad qizi //BO'LAJAK JISMONIY MADANIYAT MUTAXASSISLARINING PEDAGOGIK MADANIYATI VA KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI// Vol. 9 No. 1 (2023): "GERMANY" MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS.

25. Mirzajonova, E.T. (2023). INKLYUZIV TA'LIM OLAYOTGAN BOLALARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARINI PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK O'RGANISH. INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 3(28), 185-192.

26. Pulatova, G., & Mamajonova, S. (2020, December). DEVELOPING CHILDREN'S SPEECH IN A FOREIGN LANGUAGE THEORETICAL ANALYSIS. In Конференции.

27. Pulatova, G.M. //WAYS TO INFLUENCE THE CHILD'S PSYCHE THROUGH FAIRY-TALE THERAPY// Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества. 2020.

28. Pulatova Gulnoza, Toshboltaeva Nodira, //Conflict logical Competence of the Teacher as A Condition for Positive Interaction in the Educational Environment// Eurasian Journal of Research, Development and Innovation. Volume 14| November, 2022. 14-17 pages.

29. Mirzajonova, E. T. (2022). Gender equality as a condition and result of increasing the social activity of women. Zien Journal of Social Sciences and Humanities, 13, 1-4.

30. Mirzajonova, E. T. (2022). To study the practical problems of attention and memory processes in children with speech defects. Texas Journal of Multidisciplinary Studies, 9, 130-135.

31. Мирзажоновна, Э.Т. (2023). ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ И УСЛУГ ДЛЯ СЕМЕЙ С ДЕТЬМИ, ИМЕЮЩИХ ОСОБЕННОСТИ В РАЗВИТИИ, НА БАЗЕ МАХАЛЛИ. Академические исследования в современной науке, 2(20), 108-116.

32. Мирзажоновна, Э.Т. (2021). АКТУАЛЬНОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ДИАГНОСТИКИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ. In VIII Махмутовские чтения. Интеграция региональной системы профессионального образования в европейское пространство (pp. 301-306).

33. Мирзажоновна, Э. Т. (2020). Системность социокультурной адаптации детей с особыми потребностями как условие эффективности. In Актуальные вопросы современной психологии, конфликтологии и управления: взгляд молодых исследователей (pp. 5-15).

34. Mirzajonova, E. T. (2023). INKLYUZIV TA'LIM OLAYOTGAN BOLALARNING O 'ZIGA XOS XUSUSIYATLARINI PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK O 'RGANISH. INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 3(28), 185-192.

35. Мирзажоновна, Э. Т. (2023). ЖЕНЩИНЫ В РОЛИ КОНСУЛЬТАНТОВ-МАСЛАХАТЧИ-НОВЫЙ ТИП ЛИДЕРА КАК УЧИТЕЛЯ, ПОМОЩНИКА, ТРЕНЕРА. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(8), 38-44.

36. Topvoldievna, M. E. (2022). To the Question of the Effectiveness of Socio-Cultural Adaptation of Children With Special Needs. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 3, 89-94.

37. Мирзажоновна, Э. Т. (2022). СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ ЭТНОТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 32-38.

38. Мирзажоновна, Э. (2022). ACTUAL PROBLEMS OF INCLUSION IN THE CONTEXT OF SOCIAL PARTNERSHIP. Uzbek Scholar Journal, 4, 96-101.

39. Мирзажоновна, Э. (2023). EARLY DIAGNOSTICS AND PERSONALITY COGNITIVE DEVELOPMENT CORRELATION AS THE FACTORS OF THE EFFICIENCY OF TEACHING. Scientific Journal of the Fergana State University, (2), 24. https://doi.org/10.56292/SJFSU/vol_iss2/a24.

40. Мирзажоновна, Э.Т. (2020). ДИАГНОСТИКА И РАЗВИТИЕ НЕЙРОКОГНИТИВНЫХ ФУНКЦИЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА КАК УСЛОВИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. In Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества (pp. 307-310).

41. Мирзажоновна, Э. (2018). К ВОПРОСУ ОБ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ АДАПТАЦИИ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ. Scientific journal of the Fergana State University, (1), 23-23.

42. Мирзажоновна, Э. Т. (2022). Развитие человеческого капитала и качества жизни как условие социально-психологической безопасности. In Человеческий капитал как фактор социальной безопасности (pp. 185-191).